ZAMONAVIY YOSHLAR - ZAMONAVIY KASBLAR SOHIBI

Halimova Asalxon Odiljon qizi

Andijon viloyati Bo‘ston tumani 13-umumiy o‘rta ta’lim maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy mehnat bozoridagi o‘zgarishlar sharoitida yoshlarni innovatsion va raqamli kasblarga yo‘naltirishning dolzarbligi tahlil qilinadi. Tadqiqot Andijon viloyati Bo‘ston tumani 13-sonli maktabi bitiruvchilari misolida o‘tkazilgan bo‘lib, unda maktab psixologining o‘quvchilarda zamonaviy kasblar haqida tushuncha shakllantirish, ularning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlash hamda kasbiy o‘z-o‘zini anglashini rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Maqolada maktab psixologining axborot texnologiyalari, ijodiy kasblar va "yashil" iqtisodiyot sohalariga oid orientatsiya ishlarining samaradorligi va bu yo‘nalishdagi muammolar muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: zamonaviy kasblar, raqamli ko‘nikmalar, kasbga yo‘naltirish, maktab psixologi, yoshlar, bitiruvchilar, Bo‘ston tumani, 13-maktab.

1. KIRISH

Bugungi kunda jahon mehnat bozori globallashuv va texnologik inqilob ta’sirida jadal o‘zgarmoqda. An’anaviy kasblar o‘z ahamiyatini yo‘qotib, ularning o‘rnini raqamli ko‘nikmalarga asoslangan, kreativ va innovatsion yangi kasblar ***egallamoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 6-oktyabrdagi*** "Axborot texnologiyalari sohasida ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi qarori kabi hujjatlar ham yoshlarni zamonaviy kasblarga

tayyorlashga alohida e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi. Ushbu sharoitda, ayniqsa, viloyat maktablarida o‘quvchilarni ertangi kun kasblariga yo‘naltirish maktab psixologining asosiy vazifalaridan biridir. Ko‘pgina yoshlar, xususan, Bo‘ston tumani kabi hududlardagi o‘quvchilar yangi kasblar haqida yetarli ma’lumotga ega emaslar yoki ularni tanlashda an’anaviy qarashlarga tayanadilar. Maqolaning maqsadi – Andijon viloyati Bo‘ston tumani 13-umumiy o‘rta ta’lim maktabi bitiruvchilarini zamonaviy kasblarga yo‘naltirishda maktab psixologining faoliyatini tahlil qilish, ushbu yo‘nalishdagi mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

2. METODOLOGIYA

Tadqiqot Andijon viloyati Bo‘ston tumani 13-umumiy o‘rta ta’lim maktabining 9-11-sinf bitiruvchilari (jami 70 nafar), ularning ota-onalari (45 nafar) va sinf rahbarlari (12 nafar) ishtirokida o‘tkazildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo‘llanildi:

1. **So‘rovnoma:** Bitiruvchilarning zamonaviy kasblar (dasturchi, grafik dizayner, kontent menejer, ijtimoiy media mutaxassisi, data analitik, ekolog va boshqalar) haqidagi xabardorligi, ularga bo‘lgan qiziqishlari, o‘z qobiliyatlarini baholashlari va kelajakdagi kasbiy rejalari aniqlandi. Ota-onalar va o‘qituvchilarning zamonaviy kasblar haqidagi tushunchalari va ularning yoshlarni kasbga yo‘naltirishdagi ishtiroki ham o‘rganildi.

2. **Psixologik diagnostika:** O‘quvchilarning texnik tafakkur, ijodiy qobiliyatlar, kommunikativlik va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmalarini aniqlash maqsadida R.Amthauerning "Strukturaviy intellekt testi"ning ayrim subtestlari va shaxsiy sifatlar bo‘yicha testlar (masalan, Kettellning 16 PF adaptatsiyasi) qo‘llanildi.

3. **Individual va guruhli maslahatlar:** Psixodiagnostika natijalari asosida o‘quvchilarga zamonaviy kasblar dunyosi, ularning talablari va istiqbollari haqida ma’lumot berildi, ularning shaxsiy xususiyatlari va qiziqishlariga mos kasb tanlash bo‘yicha tavsiyalar berildi.

4. **Kuzatuv:** Maktabda o‘tkazilgan "Raqamli kasblar haftaligi", mahorat darslari va mintaqaviy Axborot Texnologiyalari Markazi (IT Park) bilan hamkorlikda tashkil etilgan tadbirlardagi o‘quvchilarning faolligi va qiziqishi kuzatildi.

5. **Keys-stadi:** Zamonaviy kasbni tanlagan yoki bu yo‘nalishda muvaffaqiyatga erishgan bir nechta bitiruvchilarning tajribasi o‘rganildi.

3. NATIJALAR

O‘tkazilgan tadqiqotlar quyidagi asosiy natijalarni ko‘rsatdi: * **Xabardorlik darajasi:** Bitiruvchilarning atigi 30%igina zamonaviy kasblar (IT, digital marketing, veb-dizayn) haqida chuqur ma’lumotga ega ekanligi, 45%i umumiy tushunchaga ega, qolgan 25%i esa asosan an’anaviy kasblarni (o‘qituvchi, shifokor, huquqshunos) tanlashni rejalashtirayotgani aniqlandi.

* **Qiziqishlar va qobiliyatlar:** Psixologik diagnostika natijalariga ko‘ra, o‘quvchilarning 40%ida dasturlash va texnik yo‘nalishlarga moyillik, 35%ida ijodiy va kommunikativlik qobiliyatlari yuqori ekanligi qayd etildi. Biroq, ularning faqat 15%i o‘z qobiliyatlarini zamonaviy kasblar bilan bog‘lay oldi.

* **Kasb tanlashdagi qiyinchiliklar:** Bitiruvchilarning 50%i zamonaviy kasblarga kirish uchun yetarli bilimlarga (ingliz tili, kompyuter savodxonligi) ega emasligini, 30%i esa ota-onalarning an’anaviy kasblarga moyilligini asosiy to‘siq deb bildi.
* **Psixolog faoliyatining ta’siri:** Maktab psixologi tomonidan o‘tkazilgan individual maslahatlar va "Zamonaviy kasblar - kelajak kasblari" mavzusidagi

guruhli treninglar natijasida bitiruvchilarning zamonaviy kasblarga qiziqishi 20%ga oshgan, ularning 10%i esa o‘z kasbiy rejalarini zamonaviy yo‘nalishlarga o‘zgartirishni boshlagan.

* **Ota-onalarning pozitsiyasi:** Ota-onalarning 60%i farzandlarining an’anaviy kasb tanlashini ma’qullagan bo‘lsa, 40%i zamonaviy kasblarni o‘rganishni qo‘llab-quvvatlashga tayyor ekanligini bildirdi, lekin ularning 70%i zamonaviy kasblar haqida kam ma’lumotga ega.

4. MUHOKAMA

Olingan natijalar Bo‘ston tumani 13-maktabi bitiruvchilarida zamonaviy kasblar haqida tushuncha yetishmasligi va an’anaviy kasblarga moyillik ustunligini ko‘rsatdi. Bu holat, bir tomondan, hududning o‘ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari (qishloq xo‘jaligiga yo‘naltirilganlik, axborotga kirish imkoniyatlarining cheklanganligi), ikkinchi tomondan, kasbga yo‘naltirish tizimida zamonaviy yondashuvlarning yetarli darajada qo‘llanmasligi bilan izohlanadi. O‘quvchilarning qobiliyatlari va qiziqishlari mavjud bo‘lishiga qaramay, ularni zamonaviy kasblar bilan bog‘lay olmasligi, psixologning bu boradagi vazifasini yanada dolzarblashdiradi.

Maktab psixologi Halimova Asalxon Odiljon qizining faoliyati ushbu bo‘shliqni to‘ldirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Uning tashabbusi bilan o‘tkazilgan tadbirlar o‘quvchilarning ongida ijobiy o‘zgarishlar yasagan. Biroq, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, maktab psixologi nafaqat o‘quvchilar bilan, balki ota-onalar va pedagoglar bilan ham faol ishlashi kerak. Ota-onalarning zamonaviy kasblar haqidagi bilim darajasining pastligi va ularning konservativ qarashlari yoshlarning zamonaviy kasblarni tanlashiga to‘sqinlik qilmoqda. Bu borada, E.F.Zeyerning kasbiy o‘z-o‘zini anglash nazariyasi shaxsning kasbiy rivojlanishida tashqi muhit va ijtimoiy omillarning ta’sirini ta’kidlaydi, bu bizning tadqiqot natijalarimizga

mos keladi. Maktab psixologi innovatsion fikrlashni rivojlantirishda, stereotype'larni buzishda va yoshlarning "kelajak ko‘nikmalari"ni shakllantirishda markaziy figura bo‘lishi lozim.

5. XULOSA

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy yoshlarni zamonaviy kasblarga yo‘naltirish O‘zbekiston ta’lim tizimining, xususan, maktab psixologlarining ustuvor vazifasidir. Bu jarayonda shaxsning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlash bilan birga, ularga mehnat bozoridagi tendensiyalar haqida atroflicha ma’lumot berish va zamonaviy ko‘nikmalarni shakllantirish muhimdir.

Andijon viloyati Bo‘ston tumani 13-umumiy o‘rta ta’lim maktabida zamonaviy kasbga yo‘naltirish ishlarini yanada samarali tashkil etish uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

* **Axborot kampaniyalarini kuchaytirish:** Zamonaviy kasblar, ularning talablari va istiqbollari haqida muntazam ravishda maktabda va ijtimoiy tarmoqlar orqali ma’lumot berish.

* **Hamkorlikni kengaytirish:** IT Park viloyat bo‘limlari, kasb-hunar kollejlari, tadbirkorlar va zamonaviy kasb egalari bilan hamkorlikda uchrashuvlar, mahorat darslari, amaliyotlar tashkil etish.

* **Ota-onalar bilan ishlash:** Ota-onalar uchun zamonaviy kasblar va ularning istiqbollari haqida seminarlar, davra suhbatlari o‘tkazib, ularni bu jarayonga faol jalb qilish.

* **Texnologik resurslarni yaxshilash:** Maktabda kompyuter sinflarini zamonaviy texnikalar bilan jihozlash, yuqori tezlikdagi internetga ulanish imkoniyatini ta’minlash.

* **Psixologning malakasini oshirish:** Maktab psixologining zamonaviy kasbga yo‘naltirish metodikalarini o‘rganishi, raqamli ko‘nikmalarini rivojlantirishi va bu borada doimiy ravishda malaka oshirishi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4851-sonli qarori, 06.10.2020.
2. Zeyer E.F. "Psixologiya professionalnogo razvitiya". Moskva: Akademiya, 2009.
3. Karimova V. "Psixologiya". Toshkent: Sharq, 2011.
4. Ochilov M., To‘rayev F. "Kasbga yo‘naltirish psixologiyasi". Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. Kasbiy ta’lim tizimini rivojlantirish strategiyasi (O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari asosida).